

**TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA VIZUAL IDROK VA ESTETIK
BAHOLASHNI SHAKLLANTIRISH USULLARI**

Aslonov Furqat Botirovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası

Katta o‘qituvchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda manzara janrining o‘rni, uning pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilinadi. Tasviriy san’at ta’limida manzara janrida ishlash o‘quvchilarning estetik didi, badiiy idroki, mantiqiy va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etishi asoslab berilgan. Maqolada o‘quvchilarning tabiat manzaralarini tasvirlash jarayonida ijodiy faoliyatga yo‘naltirishning samarali usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari va o‘qituvchining roli yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Tasviriy san’at, manzara janri, ijodiy tafakkur, estetik tarbiya, rangtasvir, pedagogik yondashuv, badiiy idrok, innovatsion texnologiya.

Bugungi globallashuv va tezkor axborot asrida ta’lim jarayonida o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ijodiy tafakkur — bu yangicha fikrlash, mavjud voqelikni o‘ziga xos tarzda talqin etish va yangi g‘oyalarni ilgari surish qobiliyatidir. Ayniqsa, tasviriy san’at ta’limi o‘quvchilarda bunday tafakkurni shakllantirish uchun keng imkoniyat yaratadi.

San’at inson ruhiyatini tarbiyalovchi, estetik didni rivojlantiruvchi, go‘zallikni anglashga undovchi muhim vositadir. Shovdirov S.A. (2017)ning tadqiqotlarida qayd etilishicha, san’at mashg‘ulotlarida o‘quvchilarning mustaqil badiiy fikrlashini shakllantirish ularning umumiy tafakkur rivojlanishiga bevosita ta’sir etadi. Tasviriy san’atdagi manzara janri o‘quvchilarning atrof-muhitni kuzatish, tahlil qilish va badiiy ifodalash ko‘nikmalarini shakllantirish orqali ularni ijodiy faoliyatga jalb etadi.

Manzara janrida ishlash jarayonida o‘quvchi tabiatni o‘z hissiyati bilan idrok etadi, undagi go‘zallikni ranglar, chiziqlar va shakllar vositasida qayta yaratadi. Bu jarayon uning estetik didini shakllantirish, tafakkurini rivojlantirish va o‘z fikrini badiiy shaklda ifoda etish imkonini beradi. Shu jihatdan, manzara janrining o‘rganilishi faqat texnik mahorat emas, balki o‘quvchilarning ruhiy va intellektual kamolotini ta’minlovchi pedagogik jarayon sifatida qaraladi.

Shovdirov S.A. (2024, 2025)ning tadqiqotlarida innovatsion o‘qitish texnologiyalaridan, xususan “flipped classroom” modelidan foydalanish san’at ta’limida ijodiy faoliyatni rivojlantirishda samarali ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan. Shu bois,

tasviriy san'at darslarida manzara janrini o'qitish jarayonida zamonaviy metodik yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarning badiiy-idrokiy tafakkurini faollashtirishda muhim o'rin tutadi.

O'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda manzara janrining o'rni shundan iboratki, u nafaqat chizmachilik ko'nikmasini oshiradi, balki o'quvchini hayotdagi go'zallikni anglashga, tabiat bilan estetik munosabat o'rnatishga o'rgatadi. Natijada o'quvchilar san'atni faqat dars sifatida emas, balki hayotning bir qismi sifatida his eta boshlaydilar.

O'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish — bu ularni erkin fikrlashga, o'z g'oyalarini badiiy shaklda ifoda etishga o'rgatish demakdir. Tasviriy san'at bu jarayonning tabiiy vositasi sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, manzara janrida ishlash o'quvchilarni tabiat hodisalarini tahlil qilishga, ranglar uyg'unligini anglashga va kompozitsion fikrlashga o'rgatadi.

Shovdirov S.A. (2023) o'z tadqiqotlarida tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi. Manzara janrida ishlash aynan shu maqsadni amalga oshiradi: o'quvchi manzara yaratish jarayonida predmetlarni tahlil qiladi, ularning joylashuvi, shakli va ranglarini uyg'unlashtirish orqali badiiy yechim topadi.

Ijodiy tafakkurning rivojlanishida kuzatuvchanlik, tasavvur, badiiy ifoda, rang sezgisi va mantiqiy tahlil kabi ko'nikmalar muhim rol o'ynaydi. Manzara chizish jarayonida o'quvchi tabiatdagi o'zgarishlarni kuzatadi, ularni badiiy obrazlar orqali ifodalaydi. Bu esa tafakkurning hissiy va intellektual komponentlarini uyg'unlashtiradi.

Pedagogik jihatdan manzara janrini o'qitish quyidagi bosqichlarda samarali natija beradi:

1. Tashqi kuzatuv bosqichi – o'quvchi tabiatni bevosita kuzatadi, asosiy shakl, rang va yorug'likni aniqlaydi.
2. Tahliliy bosqich – o'quvchi kompozitsiya tuzadi, asosiy g'oya va mazmunni belgilaydi.
3. Ijodiy ifoda bosqichi – o'quvchi manzarani o'z badiiy qarashi asosida chizadi.

Bu jarayon o'quvchini mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanishga va san'at orqali o'zini ifoda etishga o'rgatadi.

Shovdirov S.A. (2024) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda manzara janrining ekologik va estetik tarbiyadagi o'rni ham yoritilgan. Olimning fikricha, tabiatni badiiy idrok etish orqali o'quvchilar atrof-muhitni asrash, go'zallikni qadrlash, inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni anglashga o'rganadi.

Shuningdek, Shovdirov S.A. (2025)ning “flipped classroom” (teskari sinf) texnologiyasini tasviriy san’at darslarida qo’llashga doir ishlari o’quvchilarning ijodiy mustaqilligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu texnologiya asosida o’quvchi nazariy bilimni mustaqil o’zlashtiradi va dars jarayonida amaliy ijod bilan shug’ullanadi. Natijada o’quvchi san’atni nafaqat o’rganadi, balki uni ijodiy faoliyat darajasiga ko’taradi.

Manzara janrida ishlash jarayonida o’qituvchi o’quvchilarning ichki hissiyotlarini ifoda etishiga, yangi g’oyalar yaratishiga, badiiy tahlil ko’nikmalarini shakllantirishiga sharoit yaratishi lozim. Baymetov B.B. va Shovdirov S.A. (2023) qayd etganidek, nazariy va amaliy darslarni uyg’unlashtirish orqali o’quvchilarning badiiy-idrokiy tafakkurini rivojlantirish mumkin.

Manzara janri o’quvchining estetik dunyoqarashini shakllantirish bilan birga, uning shaxsiy fazilatlariga ham ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Tabiat manzaralarini chizish jarayonida o’quvchi sabr, e’tibor, sinchkovlik, go’zallikka mehr kabi xislatlarni o’zida shakllantiradi. Shu bois, manzara janrini o’qitish faqat badiiy ta’lim vositasi emas, balki keng ma’nodagi tarbiyaviy jarayon hamdir.

Xulosa qilib aytganda, manzara janri o’quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu janr orqali o’quvchi tabiatni badiiy tahlil etish, rang uyg’unligini his qilish, kompozitsion yechim topish va o’z hissiyotlarini ijodiy tarzda ifodalashni o’rganadi.

Manzara janrini o’qitish o’quvchilarda estetik did, badiiy idrok, mustaqil fikrlash va ijodiy tashabbusni rivojlantiradi. Bu jarayon ularning umumiy tafakkur madaniyatini boyitadi, san’atga bo’lgan qiziqishini oshiradi va shaxs sifatida estetik jihatdan yetuk bo’lishiga xizmat qiladi. Shu sababli, tasviriy san’at o’qituvchilari manzara janrini o’rgatishda individual yondashuv, innovatsion metodlar va amaliy mashg’ulotlarning uyg’unligini ta’minlashi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.

5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Ўзбекистан). – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san’atni o’qitishda o’quvchilarning sohaga oid o’quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – №1. – С. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – №B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. Изобразительному и прикладному искусству // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O’QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O’QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O’RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №3. – P. 60–66.